

تعریف و اصول بنیادین

بانکداری اسلامی

تعاریف بانکداری اسلامی

○ **تعریف ۱:** بانکداری اسلامی نوعی الگوی خاص یا تعدیل شده از بانکداری رایج که در آن تلاش می شود تمامی روابط و مناسبات سازگار با شریعت و فقه اسلامی و در راستای اهداف اساسی نظام اقتصادی اسلام مانند عدالت و اخلاق تنظیم شود.

○ **تعریف ۲:** بانک اسلامی موسسه ای در چارچوب اهداف و احکام اقتصادی اسلام به منظور کسب سود به جمع آوری سپرده ها، دادن تسهیلات و اعتبارت و ارائه خدمات بانکی اقدام می ورزد.

○ **تعریف ۳:** بانک اسلامی زیر مجموعه نظام مالی اسلام که بر اساس مبانی اسلامی سازوکار تامین و تخصیص منابع مالی را به صورت بهینه در جهت نیل به اهداف نظام مالی اسلام ارائه می دهد.

اهداف نظام بانکی اسلامی

1. عدالت اجتماعی - اقتصادی و توزیع عادلانه درآمد و ثروت
2. گسترش رفاه اقتصادی
3. همکاری دو جانبه و مسئولیت مشترک از طریق تقویت روحیه تعاون جهت دخالت مستقیم در فعالیت مستقیم توسط افراد،
4. ثبات در ارزش پول و ایجاد تعادل در موازنه پرداختها
5. ایجاد پس انداز کافی و تحرک تولیدی در یک چارچوب سازگار با اهداف
6. ارائه موثر از تمام خدمات مورد انتظار از یک نظام مالی
7. شفافیت در بازار مالی و جلوگیری از هر نوع اختلال در بازار مالی

۱. عدالت اجتماعی - اقتصادی و توزیع عادلانه درآمد و ثروت

○ ضروری است که طراحی نظام و سیاست‌های مالی اسلامی در جهت تحقق ارزش‌های اسلامی و مشارکت موثر به کاهش نابرابری بیانجامد. این امر زمینه رشد مطلوب و برکت را در جامعه فراهم می‌کند.

○ از طرف دیگر یکی از مهم‌ترین شاخص‌های عدالت در نظام مالی اسلامی، تنوع نرخ سود در بخش‌های مختلف است. بی‌شک، نرخ سود واقعی در بخش خدمات با نرخ سود واقعی در بخش‌های مختلف تولید کالا تفاوت دارد؛ چنان‌که در شاخه‌های متفاوت خدمات تجاری نیز این نرخ متفاوت می‌باشد. از مشخصه‌های دیگر امکان دسترسی عادلانه اقشار مختلف جامعه به خدمات و محصولات است. از این رو نظام مالی اسلامی باید به محرومیت‌زدایی و توانمندسازی قشرهای ضعیف جامعه کمک نماید.

۲. گسترش رفاه اقتصادی

○ اسلام یک دین تنها زاهدانه نیست. انسان به عنوان خلیفه الهی باید به دنبال بهبود شرایط زندگی باشد. در این راستا رفاه اقتصادی، اشتغال کامل و کارآمد منابع انسانی از ضروریات نظام اسلامی است. توصیه‌های دینی به کار و تلاش، توسعه زندگی حلال، انفاق، تعاون و ... دال بر این امر است. از نظر اسلام تمام منابع برای انسان است و بشر می‌تواند از آن در جهت رفاه خود به دور از اسراف، تبذیر و اتراف (اسراء، آیه ۱۶) بهره‌مند شود. عباراتی چون جعل لکم، جعلنا لکم، خلق لکم و خلقنا لهم در قرآن اشاره بدان دارد.

۳. همکاری دو جانبه و مسئولیت مشترک

○ نظام مالی باید مبتنی بر مشارکت عادلانه و فعال همراه با مسئولیت پذیری در ریسک و خطر سرمایه گذاری باشد.

۴. ثبات در ارزش پول و ایجاد تعادل در موازنه پرداخت‌ها

○ اسلام بر صداقت و انصاف در کلیه معاملات بشر تصریح دارد.
یکی از عوامل انحراف در ارزش پول، تورم بوده که یکی از
دلایل توجیه‌گری رباخواران و بی‌عدالتی شده است.

۵. ایجاد پس انداز کافی و تحرک تولیدی خود در یک چارچوب سازگار با اهداف فوق

- با حذف ربا و جایگزینی سود واقعی اقتصاد، نظام مالی باید قادر به ایجاد تقاضای موثر در جهت رونق تولید باشد. همچنین باید قدرت تامین مقدار کافی پولی در چارچوب غیرتورمی را داشته باشد.

○ ۶. ارائه موثر از تمام خدمات که به طور معمول از نظام مالی

انتظار می رود

○ نظام مالی باید قادر به پاسخگویی به کلیه نیازهای مالی

مشتریان اعم از خصوصی و دولتی و توسعه بازارها مالی

باشد.

اصول بنیادین بانکداری اسلامی

1. عادلانه بودن تمامی روابط و مناسبات
2. سازگاری تمام رفتارها با فقه و اخلاق اسلامی
3. آزادی عوامل اقتصادی در چهارچوب ضوابط اسلامی
4. ارتباط و تناسب روابط پولی با بخش حقیقی اقتصاد
5. تامین اصول، مبانی، مصالح، قواعد و دستورات فقهی در حوزه فردی و اجتماعی

۱. عادلانه بودن تمامی روابط و مناسبات

- در نظام مالی اسلام تمام روابط و مناسبات در چهارچوبی عادلانه تدوین گردد و هرگونه رابطه که با معیارهای عدالت ناسازگاری داشته باشد مورد استفاده نمی شود. (ایده پردازی، نظریه پردازی، طراحی ابزار، الگوسازی)
- عدالت مقابل ظلم در دو معنای اصطلاحی بکار می رود:
 1. به معنای برابری، مساوات، انصاف و بیطرفی.
 2. به معنای توازن، تعادل، اعتدال، تناسب، حد وسط و مطابقت با نظم.
- عدالت در بانک حق برخورداری برابر و رعایت انصاف در استفاده از منابع موجود در بازار پول، سهم بری تمامی ذی نفعان بر اساس میزان مشارکت در تولید، قرارگرفتن اموال در موضع قوام، جلوگیری از اسراف و تبذیر در تخصیص منابع بانکی و توجه به تامین وامهای قرض الحسنه و تامین مالی خرد اسلامی برخی از این معیارهاست.

۲. سازگاری تمام رفتارها با فقه و اخلاق اسلامی

- از اصول بانکداری اسلامی سازگاری تمام رفتارها میان همه ذی نفعان نظام بانکی با فقه و اخلاق اسلامی است.
- مقصود از اخلاق اسلامی مجموعه دستورات اخلاقی و دینی است که در قرآن احادیث یا سیره معصومین وجود داشته یا سایر کارها و فعالیت‌هایی است که از دیدگاه عرف و عقل غالب انسانها اخلاقی به حساب می‌آید.
- در نظام اخلاقی اسلام ارزشمندی عمل منوط به دو چیز شده است. خوبی خود عمل (حسن فعلی) و خوبی انگیزه‌ای که منشأ صدور آن عمل (حسن فاعلی) شده است. نظام مالی اسلامی بر اساس ارزش‌های اخلاقی طرح ریزی می‌شود. همچنین باید زمینه ساز و مروج فعالیت‌های اخلاقی و خیرخواهانه در جامعه باشد و از سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های غیراخلاقی و غیر مفید برای جامعه جلوگیری کند.
- بانکداری اخلاقی نوعی فعالیت بانکی است که علاوه بر داشتن اهداف متعارف نظام بانکی تلاش دارد با احترام به حقوق افراد جامعه، حفظ ثبات نظام اجتماعی - اقتصادی، صیانت از محیط زیست و ارتقای سطح اعتماد و اطمینان عمومی به صنعت بانکداری، به بهبود کیفیت زندگی افراد جامعه کمک کند.

۳. سازگاری تمام رفتارها با اخلاق اسلامی

○ اصول نظام بانکداری اخلاقی در سه دسته جای دارد:

1. **اصول درون بانکی:** رعایت حقوق کارکنان و مسئولان بانک، رعایت حقوق مشتریان، رعایت حقوق سهامداران و حفظ و ارتقای شهرت و اعتبار بانک
2. **اصول بین بانکی:** رعایت حقوق بانکها و موسسات توسط یکدیگر و پرهیز از رقابتهای غیر منصفانه و بدور از اخلاق
3. **اصول فرابانکی:** جهت گیری خدمات بانکی به منظور ثبات اقتصادی - اجتماعی، کاهش فقر و شکاف طبقاتی، صیانت از محیط زیست، حفاظت از منافع فرانسلی، رعایت حقوق شهروندی عامه مردم و رعایت حقوق سازمانها و نهادهای دیگر

۴. آزادی عوامل اقتصادی در چهارچوب ضوابط

○ آزادی عوامل اقتصادی و ذی نفعان نظام بانکی در تصمیم گیری مطلق نبوده و به ضوابط عمومی و اختصاصی قراردادهای و ضوابط حاکمیت مدیریت نظام اقتصادی اسلام مقید است.

۵. ارتباط و تناسب روابط پولی با بخش حقیقی اقتصاد

- وجود ارتباط مستقیم بین روابط پولی و بخش حقیقی اقتصاد است. (هم در تجهیز منابع و هم تخصیص آن است)
- در نظام بانکداری متعارف تنها از قرارداد استقراضی برای آن استفاده می شود.
- سفته بازی دو نوع است:
 1. سفته بازی مجاز و مثبت: در بانکداری اسلامی نیز بر نرخ تنزیل، سودهای انتظاری عقود و... مرتبط با بخش حقیقی اقتصاد است. (پدیده ذاتی اقتصاد)
 2. سفته بازی قمارگونه: مبتنی بر معاملات کاغذی و غیر واقعی بوده و به تدریج به حجیم شدن مصنوعی بخش اعتباری و پولی در اقتصاد منجر می شود.

۶. تامین اصول، مبانی، قواعد و دستورات فقهی در حوزه معاملات

- کلیه روابط باید به لحاظ فقه اسلامی (ضوابط عمومی و اختصاصی قراردادها) بدون اشکال باشد.